

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DE JAREN DERTIG

Eind 1993 en begin 1994 hield ik in het kader van de cursus 'Van Gisteren Naar Morgen' op een aantal plaatsen een lezing over de jaren dertig in de Gereformeerde kerken in Nederland. Ik deed dat vanuit mijn deskundigheid als gedragswetenschapper in tegenstelling tot andere medewerkers aan de cursus die de problematiek van de jaren voor de Tweede Wereldoorlog benaderden vanuit een theologische of historische gezichtshoek. In mijn lezing ging ik dan ook vooral in op menselijke aspecten van het gebeurde zonder daarbij uit het oog te verliezen dat het God is die de geschiedenis leidt en die ook mensen in de geschiedenis een plaats geeft en doet handelen.

Mijn lezing bouwde ik op aan de hand van een zevental stellingen. Deze stellingen hadden de toehoorders voor zich. De redactie van De Reformatie heeft mij gevraagd om mijn lezing in beknopte vorm voor publikatie beschikbaar te stellen. Ik heb aan dat verzoek graag willen voldoen en heb mij bij het opschrijven beperkt tot vijf van de stellingen.

Stelling 1

Wie wil leren van de geschiedenis dient tijd en omstandigheid in rekening te brengen.

Tijd: tussen twee wereldoorlogen.

Omstandigheden: crisisjaren, andere communicatiemiddelen, de kerk is een bolwerk, voorlichting via blad en boek belangrijk.

Om de jaren dertig te kunnen begrijpen, moet je als het ware kruipen in de huid van de mensen die toen leefden en je verplaatsen in de situatie waarin die mensen leefden. Dan zijn er een paar punten om bij stil te staan. De mensen leefden nog met de gevolgen van de Eerste Wereldoorlog. Zeker zij die de Eerste Wereldoorlog hadden meegemaakt, waren aan het bekomen van de gevolgen ervan en realiseerden zich dat een dergelijk slagveld in Europa in de toekomst voorkomen diende te worden. In de jaren dertig zien we tegelijkertijd de opkomst van het fascisme en het nationaal socialisme, zodat we tijd kunnen typeren als een tijd tussen twee wereldoorlogen in. Het is ook de tijd van de crisisjaren waarin de werkloosheid hoog oploopt en veel mensen op zoek zijn naar een baan, terwijl ze onder kommervolle omstandigheden leven.

Het is de tijd waarin de kerk een bolwerk is in Nederland. En zeker de Gereformeerde kerk. Je vindt gereformeerden terug in tal van besturen, in de regering; de minister-

HOOFDARTIKEL

De jaren dertig

H.R. Schaafsma

UIT DE SCHRIFT

Maria – koningin of discipelin?

A.P. van Dijk

KERKELIJK LEVEN

Wegblijven van het Avondmaal

R. ter Beek

ONDERWIJS

De plaats van de seksuele opvoeding aan het jonge kind I

Jetze J.D. Baas

BOEKBESPREKING

Het evangelie als voorgeschiedenis

W.G. de Vries

PERSCHOUW

W.G. de Vries

ITM KERKEN

president is lid van de Gereformeerde kerken. Dat betekent ook dat gereformeerden invloed hebben. De oprichting van de NCRV en andere; het zijn allemaal organisaties en instellingen waarin we gereformeerden terugvinden. Als we tegelijkertijd in deze lezing willen spreken over gereformeerd-zijn nu dan is dat een belangrijk verschil: dat de kerk vandaag geen bolwerk meer is in de samenleving, maar maatschappelijke politiek gezien naar de rand van de samenleving is gedrongen.

Er zijn geen moderne communicatiemiddelen of in mindere mate. Ook het vervoer is nog minder ontwikkeld dan nu. Dit heeft gevolgen voor de voorlichting. Televisie is er niet en de radio is in opkomst. Wie zich tot het volk wil richten, doet dat vooral via boek en blad. Het is dus belangrijk dat je je schriftelijk goed kunt uitdrukken en dat je een blad hebt waarin je dat kunt doen als je voorlichting wilt geven. En voorlichting is belangrijk. Het is belangrijk voor mensen om kennis te vergaren en om geïnformeerd te worden door leiders en voorgangers. Er wordt veel geschreven. Niet alleen in tijdschriften, maar ook in brieven. Wat wij telefonisch in onze tijd afhandelen met elkaar, gebeurde in de jaren dertig per brief. Boeken die in onze tijd verschijnen over de jaren dertig baseren zich in veel gevallen op wat mensen aan elkaar geschreven hebben, waar ze over gecorrespondeerd hebben. Deze brieven moeten wij ons niet voorstellen als kattebelletjes, maar echt als uitgebreide brieven waar het ging over diepgaande zaken, maar ook over personen, hoe men over elkaar dacht en wat men van elkaar vond. In dat kader is het aan te bevelen om de dissertatie van

Harinck over de geschiedenis van het weekblad De Reformatie te lezen.

Willen wij uit de jaren dertig leren, dan realiseren we ons dat we de context waarin mensen leefden in rekening moeten brengen bij de beoordeling van de beslissingen die ze toen genomen hebben en we dienen ons te realiseren dat de geschiedenis zich nooit volledig herhaalt.

Stelling 2

De geschiedenis herhaalt zich nooit volledig

In andere situaties nemen mensen andere beslissingen. Ze kunnen zich daarbij wel baseren op wat hun voorgangers deden, ze kunnen zich dat ook realiseren, maar in wisselende omstandigheden zullen mensen met andere karakters ook andere beslissingen nemen. Zo is het bijvoorbeeld moeilijk staande te houden dat, omdat er in de jaren dertig in gereformeerde kring veel tijdschriften waren en het toen uitliep op de vrijmaking, dit in onze tijd net zo zal gaan.

Stelling 3

In Goes begint de victorie, Biggekerke geeft een stoot in de goede richting

Ik wil nu stilstaan bij twee gebeurtenissen in het jaar **1935**, die belangrijk en van invloed zijn geweest voor de ontwikkeling die tussen **1935** en **1944** heeft plaatsgevonden. In de eerste plaats kwam in **1935** naar buiten een al lang sluimerend conflict binnen de redactie van De Reformatie. Dit conflict ging over de vraag: hoe om te gaan met hen die in hun overtuiging niet voluit gereformeerd zijn, of ze nu lid zijn van de gereformeerde kerken of zich daar na de kwestie Geelkerken buiten hebben geplaatst en de vraag hoe om te gaan met hen die het gereformeerd geloof ondermijnen of bestrijden, zoals **Karl Barth** en anderen. Dit conflict wordt uitgevochten in de redactie van De Reformatie tussen Waterink en anderen enerzijds en K. Schilder aan de andere kant. Het spitst zich toe op de deelname van Waterink en consorten aan het congres van de Calvinistenbond en de positieve bijdrage die zij daaraan willen leveren via publikatie in De Reformatie en het verzet van Schilder daartegen. Zonder nu dit conflict verder uit te werken, is het van belang aandacht te schenken aan de posities die uiteindelijk worden gekozen. Het conflict spitst zich zo toe, dat één van beide partijen uit de redactie van De Reformatie zal moeten verdwijnen. Daarmee zal één van beiden ook een mogelijkheid verliezen om zich tot het gereformeerde volk te richten. Het conflict lijkt beslecht te worden in het voordeel van Waterink c.s. omdat hij het consortium van De Reformatie achter zich krijgt. Het consortium dat als een soort van Raad van Advies of Curatorium dienst doet, bestaat hoofdzakelijk uit aan de Vrije Universiteit gelieerden. Door de opstelling van het consortium komt Schilder in het isolement te staan en lijkt het erop dat hij bakzeil zal gaan halen. Op dat moment grijpt de uitgever van De Reformatie in.

KERNREDACTIE:

DR. W.G. DE VRIES (eindred.), DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP, PROF. DR. M. TE VELDE

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS, DRS. A.L.Th. DE BRUIJNE, RPS. R. LUITEN, PROF. DR. C.J. DE RUIJTER, DRS. H. VELDMAN

MEDEWERKERS

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK, J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK

REDACTIE-ASSISTENT:

W. L. DE GRAAFF, Wortmanstraat 138.8265 AG Kampen, Tel. (05202) 31201

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:

De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V., Postrekening 406040 t.n.v.

De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA Goes. Tel. (01100) 15591.

ABONNEMENT

f 85,75 per jaar: f 46,25 per halfjaar: studenten f 70,25 per jaar (binnenland)

Buitenland: f 144,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn (opzegging van jaarabonnement vóór 1 november, van een halfjaarabonnement vóór 1 juni).

Losse nummers f 1,95 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah. Td. (05210) 15946.

ADVERTENTIES

Prijzen f 0,63 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

Hoewel het zeer ongebruikelijk is dat uitgevers ingrijpen, is dit in de geschiedenis van De Reformatie al meerdere malen voorgekomen. Uitgever Smit van Oosterbaan & Le Cointre uit Goes **kies**t partij voor K. Schilder en zet daarmee het consortium en Waterink c.s. buiten spel. Deze ingreep is van groot belang voor de positie van K. Schilder. Daarmee blijft hij beschikken over een tijdschrift waarin hij zijn ideeën kan ontwikkelen en voorlichting kan geven aan het gereformeerde volk. En hij pakt in de jaren daarna de ontwikkeling van het gereformeerde leven op voortvarende wijze aan. Hij biedt ruimte aan vele jonge schrijvers om in De Reformatie over allerlei onderwerpen te schrijven. Daarmee wordt in de strijd om de vrijheid van belijden tegenover de behoudzucht en de macht van de volgelingen van A. Kuiper succes geboekt en daarmee begint daar in Zeeland de victorie.

Er is nog een ander belangrijk initiatief waarin de vernieuwing van de gereformeerde kerken ingezet en doorgevoerd wordt. Dat is de oprichting van de Vereniging voor Calvinistische Wijsbegeerte. Hierin speelt de hoofdonderwijzer A. Janse uit Biggekerke een belangrijke rol. In 1935 is A. Janse 25 jaar onderwijzer en wordt hij door de Koningin benoemd de Ridder in de Orde van Oranje Nassau. In hetzelfde jaar wordt de Vereniging voor Calvinistische Wijsbegeerte opgericht. Tot de oprichters behoren onder andere A. Janse, Vollenhoven en **Dooyeweerd**. Doelstelling van deze Vereniging is om de wijsbegeerte te beoefenen vanuit Gods geopenbaarde woord, met inachtnaam van de in de schepping gelegde feiten en normen. Ook de Vereniging zet zich in voor vernieuwing en ontwikkeling van het gereformeerde leven tegenover de verstarring van het gedachtegebouw van A. Kuiper, zoals dat door H. Kuiper en **Hepp** krampachtig wordt geconserveerd aan de VU.

Deze beide gebeurtenissen zijn van beslissende invloed geweest voor de ontwikkelingen in de gereformeerde kerken in de jaren 1936 en volgende. Zij zijn op komende synodes steeds aanleiding geweest tot discussies en stellingnames, maar zij zijn ook een uitkomst van ontwikkelingen die in de jaren twintig zijn ingezet, onder andere met de kwestie Geelkerken. Zo zijn de jaren dertig te beschouwen als een **uitwerking** van de jaren twintig en als een voorspel voor de jaren veertig.

Stelling 4

A. Janse is te beschouwen als een exemplaar van vroomheid en bijbelgetrouwheid

Antheunis Janse wordt op 1 juli 1890 geboren in Oostkapelle en **krijgt** de naam van zijn grootvader. Zijn vader verliest hij op negenjarige leeftijd. Samen met zijn broer Jan moet hij zomers op het land werken bij zijn grootvader om zo in het onderhoud van het gezin te kunnen voorzien. Ongetwijfeld dateert uit deze periode de liefde voor de natuur en wordt hier de basis gelegd voor het uitgangspunt in zijn pedagogiek: de geschapen werkelijkheid.

In deze jonge jaren gaat A. Janse ook naar de zondagschool en de jeugdvereniging. Hoewel behorend tot de Hervormde kerk mocht hij eens een aantal keren mee met een vriend naar de gereformeerde knapenvereniging. Een eenvoudige tuinman, Joost de Voogd, zou daar beslissende invloed krijgen op het leven van A. Janse. Van **huisuit** bekend met 'het vrome' dat alleen op zondag werkt, werd hij daar ingewijd in het dagelijkse geloof dat telt op alle terreinen van het leven. Zelf noemt Janse dit **grensoverschrijdend**: 'Ook hier overschreed ik een grens. Van diegenen die de dienst des **Heeren** beperken tot de sfeer van het vrome, welke sfeer zij dan 's zondags' pogen te verwerkelijken tot degenen die op alle levenssterreinen Bondsgod dienen (...)' Dat was me nog nooit gebeurd, dat ik zomaar gewoon zelf praatte over de dingen van de **Heere**. 'k Had wel steeds begerig geluisterd op de Zondagsschool en tijdens de Catechisatie, maar daar ging je heen om iets te **leeren**. Daar vertelden ze om je te leren; hier praatten ze met je over de Bijbelsche geschiedenis.' Hier ontstaat de afkeer van Janse van al het bevindelijke, het vrome en ontwikkelt zich de wil om dat wat zich aan ons voordoet, de werkelijkheid, met een geloofsoog te beschouwen. 'En dan niet zoo, dat hij almaar over God sprak. Nee, 't ging over oorlog en soldaten, over recht en onrecht, ja zelfs over geld en over getallen. En dat alles op Zondag. Diep onder de indruk kwam ik thuis.'

Korte tijd later gaat de weduwe Janse met haar twee zonen over naar de Gereformeerde Kerk te Oostkapelle. Tot zijn zeventiende jaar zal Antheunis als knecht in de landbouw werkzaam zijn. Door toedoen van zijn oom Adriaan Visser wordt hij de gelegenheid gesteld om opgeleid te worden tot onderwijzer. Dit betekent een grote overgang en Antheunis heeft een behoorlijke achterstand in te lopen. Hier blijkt echter zijn grote begaafdheid. In 1908 doet hij toelatingsexamen voor de Normaalschool in Middelburg. Hij wordt direct in de tweede klas geplaatst en slaat vervolgens nog eens een klas over. In 1910 slaagt hij voor de onderwijzersacte en in datzelfde jaar kan hij beginnen aan de lagere school te Schoondijk. In 1913 behaalt hij de hoofddacte. De jaren 1914-1915 brengt hij door in militaire dienst. In 1917 treedt hij in het huwelijk met Debora Louwerse. In datzelfde jaar wordt hij onderwijzer aan de Christelijke tweemansschool te Biggekerke. Een jaar later volgt hij K. Wielemaker op als hoofd van deze school. Een **betrekking** die hij tot 1942 zal vervullen.

In Biggekerke als hoofd van de Christelijke school beleeft Janse de bloei van zijn leven. Het is onvoorstelbaar hoe men naast de zorg voor school en gezin de tijd en inspiratie kan vinden nog zo veel te studeren en te publiceren. In vijfentwintig jaar verschijnen een tiental boeken, talrijke brochures en ongeveer 500 tijdschriftartikelen. Daarnaast zijn er nog steeds ongepubliceerde lezingen en brieven. Daarbij moet bedacht worden dat Janse niet beschikte over een academische achtergrond, maar zich

eerst moest inlezen in een onderwerp voordat hij daarover kon publiceren.

In deze tijd heeft Janse belangrijke contacten met wetenschappers. In de eerste plaats het contact met één van de grondleggers van de Wijsbegeerte der Wetsidee, dr **D.H.Th. Vollenhoven**. Op een bijzondere manier komen zij met elkaar in contact. Het verhaal gaat dat de dissertatie van Vollenhoven 'De wijsbegeerte der Wiskunde van theïstisch standpunt' zo omvangrijk (444 bladzijden) en moeilijk was, dat zijn promotor prof W. Geesink moest toegeven dat hij er niet alles volledig van begreep. Korte tijd na zijn promotie wordt Vollenhoven predikant in Oostkapelle op Walcheren. Daar ontvangt hij op zekere dag een brief van twintig kantjes, waarin op indringende wijze op zijn proefschrift wordt ingegaan. Tevens worden er vragen in gesteld. Tot zijn verbazing bemerkt Vollenhoven dat de schrijver geen academicus is, maar hoofd van de Christelijke school in het nabijgelegen **Biggekerke**. Hier vinden twee geestverwanten elkaar. Al spoedig komen ze bij elkaar op bezoek. Hoewel twee heel verschillende persoonlijkheden, worden Janse en Vollenhoven al spoedig vrienden. En samen zijn zij daar in Zeeland de grondleggers geworden van de Wijsbegeerte der Wetsidee.

'Janse wees mij eens op een tafeltje in zijn studeerkamer dat daarbij een belangrijke rol had gespeeld. We beginnen te vragen wat men aan zo'n tafeltje kan onderscheiden. Vooreerst het getalsmatige: het had vier poten en een blad. Voorts was het een fysisch ding, het was van hout. En dat kwam van een biologisch gekwalificeerd subject. Het kwam immers van een boom. En verder kon je het zien en erover denken. Het fungeerde dus ook in de fysische en logische sfeer. Het was ook een economisch object. Je kon het kopen en verkopen. En het speelde eveneens een rol in het sociale leven. Aan een tafel kwam het gezin bij elkaar en een **vriendenkring**, enzovoort. Zo hielp het onderscheiden van wat er in het creatuurlijke leven te onderscheiden viel. Zulke gesprekken brachten de mannen op het spoor van een diepgaande analyse van Gods geschapen wereld.

Dirk Hendrik Theodoor Vollenhoven (1892-1978) was gehuwd met **Hermína** Maria Dooyeweerd (1892-1973). Nadat hij Janse had leren kennen, hebben deze beide mannen gedurende een groot deel van hun leven contact met elkaar gehad. Dit ging niet alleen door middel van gesprekken, maar veel meer nog door middel van brieven. In deze brieven komen zaken aan de orde betreffende de wijsbegeerte, theologie, pedagogiek en politiek. De brieven bevatten uitvoerige beschouwingen van vaak tien kantjes lang. Als in 1935 de Vereeniging voor Calvinistische Wijsbegeerte wordt opgericht, neemt Vollenhoven de voorzittershamerter hand en komt Janse ook in het bestuur. Eén van de blad die uitgegeven wordt door de vereniging draagt de naam 'Philosophia Reformata'. Hierin verschijnen veel artikelen die regelrechte vruchten zijn

van de briefwisseling tussen Janse en Vollenhoven. De frequentie van de correspondentie loopt langzaam maar zeker terug nu er een eigen blad is.

In 1936 gaan er nog 74 brieven over en weer. In 1937 zijn dat er 48, in 1938 34, in 1939 15 en in 1940 17. Ook later als Janse overleden is, blijft Vollenhoven geboeid door diens ideeën.

In de jaren twintig studeren Vollenhoven en Janse veel en zoeken naar een eigen filosofie. Reeds in 1919 hadden ze een artikel gepubliceerd over 'De activiteit der ziel in het rekenonderwijs' in Pedagogisch Tijdschrift voor het Christelijk Onderwijs. Later zal Janse samen met Jager een rekenmethode samenstellen onder de titel 'Eerst kunnen, dan kennen' (1924). Janse probeert tot een eigen standpuntbepaling te komen tegenover Ligthart, **Montessori** en Boeke. Maar er is meer.

Janse en Vollenhoven werden betrokken bij een tegenbeweging die de gevestigde orde van de Kuyper-nazaten bestreed. **Veenhof** beschrijft het als iemand die het in zijn studententijd beleefde. 'De Kuyperiaanse wereld begon ten einde te lopen. Hoewel vele epigonen, die ijverig bezig waren enkele lievelingsideeën uit de geestelijke nalatenschap van deze grote te conserveren, meenden dat deze pas begonnen was! Het 'herkauwen' van wat de grote leider had gegeven, was volop aan de gang. Prof. **Hepp** werkte de Kuyperiaanse theologie in een steeds voortgaande en steeds ijler wordend begrippenspel nog wat verder uit en zag deze theologische 'progressie' voor reformatie aan.' Het Kuyperiaanse bouwwerk waar hierover gesproken wordt, heeft vooral betrekking op de gangbare filosofische systemen aan de Vrije Universiteit en de gang van zaken in de Gereformeerde Kerken in Nederland. Het verzet ertegen komt van **kritische** jonge studenten ter linker en ter rechter zijde. Onder hen zijn Janse, Schilder, Vollenhoven, Dooyeweerd, maar ook mensen als Buskes en Vreugdenhil. Door prof H.H. Kuyper worden ze als 'baardeloze knapen' aan de kant gezet.

Stelling 6

Wat is gereformeerd?

- a. Behoud het goede, dat wat waard is om behouden te worden
- b. Sta niet stil, ontwikkel het nieuwe

In deze cursus wordt een poging ondernomen om vanuit de geschiedenis lijnen naar vandaag en zelfs naar morgen te trekken. De vraag is: wat leren we uit de jaren dertig over gereformeerd-zijn in deze tijd? Dan kun je zeggen: gereformeerd-zijn is behoud van het goede, behoud van datgene van wat waard is om behouden te worden. Dat wordt duidelijk door strijd, maar het wordt ook duidelijk door bezinning, door je opnieuw af te vragen wat voor je leven het wezenlijke, het noodzakelijke is. Schrift en belijdenis en het geopenbaarde woord van God en de daarop gegronde belijdenisgeschriften daar kunnen we niet buiten, daar kunnen we niet zonder. En daar moeten we

steeds weer naar terug, ook als we merken dat daar omheen veel bouwwerken van mensen geplaatst worden, die ons het zicht op Schrift en belijdenis belemmeren of zelfs ontnemen. Maar er is meer. Op grond van Schrift en belijdenis kun je niet stilstaan, dan moet je vol vertrouwen de toekomst tegemoet treden, nieuwe dingen ontwikkelen. En dat nieuwe zal getoetst moeten worden aan Schrift en belijdenis.

Zonder ontwikkeling kun je niet verder. Daarom is het zo goed dat onder de titel van het tijdschrift van De Reformatie is 'Een tijdschrift tot ontwikkeling van het gereformeerde leven'. Daar zit dynamiek in. Die ontwikkeling is de toepassing in elke tijd waarin mensen onderweg zijn met God. Treffend vind ik die ontwikkeling onder woorden gebracht door ds C. Bijl. Tot slot van dit artikel citeer ik hem via Kivive: 'De tijden veranderen. Alleen daarom al kunnen we het geloven nooit afkijken van onze opvoeders. Noach - en hij alleen - moest een ark bouwen, Abraham - heel wat anders - moest uit zijn land wegtrekken, Israël - in een totaal andere situatie - moest dwars door een zee en mijn opa moest zich Vrijmaken. De één kon de ander niet imiteren, al staan we aan het ene front. De geschiedenis herhaalt zich niet. Wat van m'n grootvader werd gevraagd, wordt in die vorm niet van ons gevraagd. Het geloof komt elke dag voor andere beslissing te staan. Maar het is voor alle generaties het ene geloof in de ene God en het is de kerk van alle eeuwen die haar ene zo afwisselende route gaat.'

Drs H.R.Schaafsma

Bij uitgeverij Kok-Voorhoeve is het boekje *Wat je zalig noemt* van ds. J.G. Meynen verschenen. Het is een bundel meditaties over de Bergrede waarin de auteur vers voor vers laat zien dat de Bergrede echte troost biedt voor vandaag.

Een poosje geleden al is in de Scala-reeks bij uitgeverij De Vuurbaak de 2e druk verschenen van het boekje van ds. K. van den Geest getiteld *De Heilige Geest*. Er wordt ingegaan op hoe de Heilige Geest vernieuwend werkt in jouw leven en in de gemeente, f 14,75.

Van Abraham tot David verscheen bij Buijten & Schipperheijn van de hand van drs. J.G. van der Land. Er blijkt een verrassende overeenkomst te zijn tussen de bijbelse beschrijving van de oudste geschiedenis van Israël en de historische bronnen uit dezelfde tijd. Dit is belangrijk voor de discussie over de betrouwbaarheid van de eerste 5 boeken van de Bijbel, f 22,50.

De Joodse weg is een inleiding in de godsdienst van het Jodendom van drs. J. den Hartogh, verschenen bij Boekencentrum Zoetermeer. Het boekje wil kennis doorgeven over hoe de Joden uiting gaven aan hun religieuze gevoelens, f 22,50.

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre gaf het boekje *Volken in beweging* uit van dr. Chr. Fahner (red.). Het gaat over de heilsverwachting en het messianisme bij de volken in de vorm van o.a. profetische bewegingen en sociale messiasen, f 16,95.

Ook in de Scala-reeks verscheen de 2e druk van *Zelfstandig worden* van W.C. van der Horst, eveneens van De Vuurbaak afkomstig. Dit boekje kan je helpen bij het nadenken over jezelf tijdens het opgroeien en volwassen worden, f 14,75.

Verder van De Vuurbaak verscheen *Perspectief voor jongeren* van drs. R. de Boer e.a., in de Groen van Prinsterer-reeks 73. Er wordt vanuit verschillende invalshoeken een overzicht gegeven van het overheidsbeleid t.a.v. jongeren, en er worden suggesties gedaan voor verbetering van hun situatie om ze perspectief te geven voor de toekomst.

Mens en werk is een leskatern ter ondersteuning van het eigen gereformeerde examen Maatschappijleer, georganiseerd door LVGS en GVOLK. Te bestellen bij het GPC, Postbus 151, 8090 AD Wezep, f 7,50.

W.L. de Graaff

MARIA KONINGIN OF DISCIPELIN?

Joh. 19 : 26 en 27a

Bijna was het zover dat Jezus sterven zou. Dan had Hij zijn leven afgelegd, opdat de zijnen het leven mochten hebben. Dan had Hij ook de beslissende stap gezet op de weg van zijn komen tot de Vader, op de weg van zijn verheerlijking.

Dicht bij het kruis staat een groepje mensen, vier vrouwen en een man. Op twee van hen richt de evangelist Johannes de schijnwerper: op Maria, Jezus' moeder, en op de man, de discipel die Jezus liefhad, Johannes zelf.

Johannes spreekt niet met zoveel woorden over de gemoedstoestand van Maria. Daaruit mogen we afleiden, dat die niet ingrijpend verschilde van de gemoedstoestand van de andere discipelen. Dus ook bij Maria droefheid en ontredde. Ongetwijfeld was er bij haar de droefheid, zoals iedere moeder die kent als zij machteloos moet toezien hoe haar zoon sterft. Maar er is meer, veel meer. Want Maria was niet alleen Jezus' moeder, zij was ook zijn discipel. Zij geloofde dat Hij de beloofde Christus was, degene die Israël verlossen zou. Net zo min als de andere discipelen begreep zij, dat Jezus als de Christus, in gehoorzaamheid aan zijn hemelse Vader, moest sterven voor de redding van zijn volk. Daarom is er bij Maria een onvoorstelbare geloofsontredde: hoe kan dit alles? Is haar zoon Jezus dan toch niet de Christus? Heeft ze zich zo in Hem vergist? Maar daar is toch ook zoveel dat daar tegen spreekt! Ja, maar Hij hangt hier te sterven, dat staat vast.

En daar is nog iets. Van veel dynastieke voorvaders van Jezus wordt in het boek Koningen verteld: Zijn moeder heette (bijv.) Abi, zij was een dochter van (bijv.) Zacharia. Deze mededelingen doen zien, dat de moeder van een regerende vorst een dominerende plaats had aan het hof van haar zoon: Koningin-moeder. De discipelen hebben vaak met elkaar getwist over de vraag, wie van hen straks, als Jezus koning was, aan zijn rechterhand mocht zitten. Het ligt daarom voor de hand te vermoeden, dat Maria ook gedroomd heeft van een heel bijzondere toekomst als koningin-moeder aan het hof van haar zoon. Zij zou degene zijn tot wie velen zich wendden om een goed woordje voor hen te doen bij de koning. Maar heel deze verwachting werd op dit moment de bodem ingeslagen. Zo staat Maria daar, één brok verdriet, ontredde, wanhoop.

Jezus eerde Maria als zijn moeder, had haar zeer lief als zijn moeder. Als één ding Hem had kunnen bewegen van het kruis af te komen, dan wel de wanhoop van zijn moeder. Met andere woorden, in het verdriet van zijn moeder

komt een sterke verzoeking tot Hem om ontrouw te worden aan de wil van zijn Vader die Hem gezonden heeft. Om Maria de ereplaats te gunnen van koningin-moeder. Hoe zal Hij reageren?

Hij begint te spreken en Hij zegt: 'Vrouw, zie, uw zoon'. En tot Johannes: 'Zie, uw moeder'. 'Vrouw'. Hij spreekt zijn moeder aan zoals Hij elke andere discipel zou kunnen aanspreken. Ook vroeger had Hij al eens die aanspraaknaam voor Maria gebruikt. In Kana, toen Hij op een bruiloft het begin van zijn tekenen zou verrichten. Maria had daar koningin-moederachtige allures getoond, doordat ze tegen Hem zei: 'Ze hebben geen wijn'. Doe er wat aan! Jezus had geantwoord: 'Vrouw, wat heb Ik met u van node', waarom bemoeit u zich met mijn zaken. 'Mijn uur', dat door mijn Vader bepaald wordt, 'is nog niet gekomen'. Zo had Hij haar teruggewezen. Maria mocht zich niet bemoeien met de uitvoering van zijn, door zijn Vader Hem opgedragen, Middelaarstaak. En dat was ook nu het geval. Hij was bezig, in gehoorzaamheid aan zijn Vader, het leven af te leggen, ook ten behoeve van zijn moeder Maria, opdat ook zij het leven mocht hebben. Maria moest alleen maar zijn discipelin willen zijn. Daarom zei Hij: 'Vrouw, zie, uw zoon'. En tot Johannes: 'Zie, uw moeder'.

Het gaat er hier niet om, dat Maria maatschappelijk voor de rekening van Johannes kwam, want Maria had naast Jezus op zijn minst nog vier zonen. Zij kwam als discipelin voor de rekening van Johannes! Zoals Jezus eerst zelf haar op de plaats van discipelin gehouden had, zo moest Johannes dat nu doen. Johannes was als de discipel van wie Jezus hield, de eerste die voor deze vertrouwelijke opdracht in aanmerking kwam.

Jezus wees Maria heel duidelijk een plaats onder zijn discipelen, en het was niet eens een dominerende plaats. Zij kreeg geen functie als koningin-moeder, laat staan een plaats als Koningin des hemels aan Jezus' rechterhand. Met alle andere discipelen moest Maria Hem aanbidden als haar Here en haar God. Jezus' moeder, onze zuster.

Juist door aan het kruis te blijven en tenslotte te sterven, volgens de wil van zijn Vader, en daarbij Maria terug te wijzen naar de kring van de discipelen, heeft Jezus het beste gedaan wat Hij voor zijn moeder kon doen. Ook ten behoeve van haar bleef Hij Zichzelf trouw als de Christus, de Zoon van God.

Ook van het korte bericht over Jezus' afscheid van zijn moeder geldt: dit is geschreven, opdat u gelooft, dat Jezus is de Christus, de Zoon van God en opdat u, gelovende, het leven hebt in zijn Naam.

A.P. van Dijk

WEGBLIJVEN VAN HET AVONDMAAL

De avondmaalsviering is belangrijk in het leven van een gereformeerde kerk. Het is een bijzondere kerkdienst die zijn schaduw al vooruit werpt doordat er een week van te voren 'voorbereiding wordt gehouden'. In heel wat kerken is de preek van de middagdienst op de avondmaalszondag ook nog een 'nabetrachtingspreek', vaak in het verlengde van de 'dankzegging'.

Het avondmaal heet ook wel de 'maaltijd van het verbond'. Het heeft het karakter van een plechtige, nadrukkelijke vernieuwing van het verbond tussen God aan de ene kant en de gelovigen afzonderlijk en samen aan de andere kant. Het avondmaal brengt de gemeente opnieuw samen op haar grondslag: de band tussen Christus en elke gelovige wordt vernieuwd. En zo wordt ook de band tussen de gelovigen onderling, zeg maar: de gemeenschap der heiligen, opnieuw aangehaald.

Dat geeft het avondmaal wel zo'n speciale plaats, dat je probeert aanwezig te zijn. De kerkeraad kiest de avondmaalszondagen zo dat iedereen erbij kan zijn, dus niet in schoolvakanties e.d. Er wordt op toegezien dat belijdende leden deelnemen aan de avondmaalsviering. Het gaat immers om een **bevel** voor de gelovigen van Christus zelf, een roeping van Godswege. De uitnodiging voor dit feest klinkt dringend en allesbehalve vrijblijvend. Er moeten goede redenen zijn om weg te blijven.

Het is hier en daar gewoonte dat gemeenteleden die ziek zijn of weg zijn op een avondmaalszondag, hun afwezigheid van te voren melden bij hun ouderling. In veel gemeenten zullen de ouderlingen na afloop van de viering nalopen wie er wel en niet waren. Wie er onaangekondigd niet was, wordt in de daaropvolgende week benaderd. Ouderlingen zullen vanaf hun zitplaats graag ruim zicht willen hebben op de deelnemers. Zulk uitzicht is nodig voor zorgvuldig 'opzicht'.

Zichtbaar geloof

De avondmaalsviering is in het leven van een gereformeerde gelovige dus een markant moment. 'Aangaan' betekent o.m. ook dat je je geloof voor ieder die kijken wil, zichtbaar maakt. Wie van het gebroken brood meeeet en uit de beker meedrinkt, beeldt immers zijn geloof uit: hij steekt zijn hand uit om te leven van Christus.

Behalve afwezigheid door omstandigheden komt het ook

voor, dat iemand de toegang tot het avondmaal ontzegd is door de kerkeraad. Wie het formulier leest, ziet dat in de dienst zelf niet iedereen wordt uitgenodigd: alleen de oprechte gelovigen. Zij die zich in enig opzicht als ongelovigen gedragen en zich daarvan niet wensen te bekeren, wordt dringend afgeraden het avondmaal mee te vieren.

Elke gelovige heeft op dit punt zijn eigen verantwoordelijkheid. Een gelovig mens kan beslopen worden door de duisternis. Het ontgaat hem dat een zonde zich geleidelijk in zijn leven heeft genesteld. Of het ontgaat hem dat hij niet echt heeft gebroken met een bepaalde zonde. Maar het Woord doet zijn werk en legt de zonde bloot. Tot schrik van de gelovige. Niemand hoeft daarvan te weten. Maar God weet het wel. Dan komt het op bekeren aan, terugkeer tot de Here en afstand nemen tot de zonde. Anders geldt de 'terugwijzing' en is onthouding geboden 'om niet des te zwaarder veroordeeld te worden'.

Zo'n zichtbare belijdenis als het avondmaal is, behoort te corresponderen met een oprecht en werkzaam geloof. Dat geeft het avondmaalsformulier aan in de passage over de 'zelfbeproeving'. Wie die naleest, herkent al gauw het trio 'ellende, verlossing en dankbaarheid', de drie elementen van het leven in de enige troost uit zondag 1 van de Heidelbergse Catechismus. We vinden ze ook in het antwoord op de vraag voor wie het avondmaal is ingesteld (vr. en antw. 81). Iemand schreef: 'In feite heeft men om getroust avondmaal te vieren precies hetzelfde nodig als om getroust te kunnen leven en eenmaal zalig te sterven. Wie het ene niet kan, kan het andere evenmin'.

Onzeker geloof

De gereformeerde kerken hebben – vroeger meer dan nu – te maken met wegblijven van het avondmaal. Het kan zijn dat belijdende leden niet meedoen, omdat ze denken daar geen recht toe te hebben vanwege de onzekere toestand van hun geloof. 'Hier is een schrijnende tegenstelling. **Enerzijds** wel de positie hebben van lid van de kerk van Christus, dat **belijdend** lid is. En waarvan anders doen wij belijdenis dan van Gods genade voor ons in Christus? En **anderzijds** deze belijdenis niet als geloofshandeling voltrekken bij het gebroken brood en bij de beker van het Nieuwe Verbond.'

Is geloofstwijfel een reden niet naar het avondmaal te gaan? Volgens het formulier dient ieder 'zichzelf te onderzoeken, of hij Gods vaste beloften gelooft...' Maar hier wordt niet de eis gesteld van een vast **geloof**, maar van geloof in vaste **beloften**. Bij alle twijfel blijft de belofte zeker. 'Wie meent, dat iemand die avondmaal viert verzekerd moet zijn van de vergeving van de zonden en

dat hij anders beter kan wegblijven, vergist zich. Gods belofte is zeker en gewis voor twijfelende en dikwijls bestreden gelovigen.' We gaan niet naar het avondmaal om daarmee te kennen te geven, dat ons geloof boven alle twijfel verheven is. Integendeel, we strekken ons uit naar en zoeken steun bij de onwrikbare belofte van God, zoals die uit de handen van Jezus naar ons toekomt. De Here heeft het avondmaal juist ingesteld om onze zwakheid tegemoet te komen.

Machtige zonde

Er is nog een reden waarom sommigen wegblijven bij het avondmaal. Deze heeft meer te maken met het eerste en derde punt van de zelfbeproeving. Er is een zonde die telkens de kop opsteekt, die me steeds weer te machtig wordt. Een zonde die te maken heeft met een verslaving, een karaktertrek, een psychische of seksuele geaardheid. Steeds weer vindt die zonde of die zwakheid aanknopingspunten in mijn eigen voorkeuren en begeerten. Als het gebeurt, geniet ik er in zekere zin ook nog van. De vragen uit het avondmaalsformulier dringen zich op. Ben ik echt vast van plan voortaan uit dankbaarheid met heel mijn leven God te dienen en voor zijn aangezicht oprecht te wandelen? Ik kan niet zomaar nazeggen, dat elke zonde of zwakheid *tegen mijn wil* in me overgebleven is. Ik weet niet zeker of mijn afkeer van de zonde zo groot is, dat ik er voor altijd afscheid van wil nemen.

Het is gemakkelijk hier te snel te oordelen. Wie er zelf buiten staat, onderschat de macht van zo'n zonde snel. Hier lijkt me beslissend of er oprecht vertrouwen op God en echte afkeer van het kwaad is. En bewust, eerlijk gemeend verzet tegen de zonde.

Twee, naar ik aanneem, uitzonderlijke voorbeelden. Een ouderling heeft een keer een verre van 'cleane' verslaafde, voor zover hij kon beoordelen een oprecht gelovig lid van de kerk, gestimuleerd belijdenis te doen en vervolgens avondmaal te vieren. Uit de worsteling tussen het vertrouwen op Gods beloften, de bereidheid Hem te dienen en de eigen zwakheid die toen volgde, bouwde de Heilige Geest op den duur een ijzersterke motivatie om 'af te kicken'.

Het kan ook andersom. Een gelovige die in de ban van de alcohol was gekomen, wilde graag aan het avondmaal. Zijn broer (tevens broeder) stelde hem voor zijn kroegvrienden een keer thuis uit te nodigen en hun te vertellen dat hij vast van plan was voortaan, vanwege zijn toewijding aan de Here, het drinken te laten en dat hij hen uitnodigde hem daarbij te helpen, als hij uit zwakheid in zijn oude kwaal dreigde terug te vallen. Zo groot bleek zijn berouw echter niet. Hij had niet de vrijmoedigheid met het avondmaal mee te doen.

Wie avondmaal viert, doet een beroep op de kracht van Gods liefde, op de liefde en trouw van Christus. Wie door de genade van de Heilige Geest bereid is duidelijk positie te kiezen tegen het kwaad dat zijn leven aantast, wordt door de Here onthaald met hemelse spijs en drank en bemoeid met de liefde en trouw van Jezus Christus.

Ruzie en bezwaren

Wat ook kan gebeuren: twee mensen in dezelfde gemeente hebben ruzie met elkaar gekregen. Verschillende anderen weten ervan. De vrede is nog niet gesloten op de zondag van het avondmaal, er is zelfs nog geen sprake geweest van een poging tot herstel van de verhouding. Moeten ze zich om die ruzie onthouden van de avondmaalsviering?

Het is wel gebeurd dat beiden per se aan tafel wilden gaan omdat elk dacht: wie niet gaat, geeft toe dat hij ongelijk heeft, maar ik geloof dat ik in mijn recht sta en daarom ga ik naar het avondmaal.

Het is wel gebeurd, dat er op zaterdagavond een vergeefse verzoeningspoging werd ondernomen. Toen wilde de een niet gaan, omdat hij de kwestie zomaar nog niet opgelost zag. De andere wilde wel gaan, omdat hij vond dat er een opening in het conflict zat.

Het is ook wel voorgekomen dat iemand wegbleef van het avondmaal, omdat hij of zij kritiek had op bepaald handelen van de kerkeraad, of omdat er bezwaren waren tegen het leven van broeders of zusters die wel aan het avondmaal gaan. Met zulk wegblijven geeft men een signaal van onvrede.

Zeker in dit soort gevallen zien we hoe belangrijk het is je ervan bewust te zijn, dat je met het avondmaal een taal spreekt. Het is beeldtaal die eisen stelt aan de 'sprekers'. Je moet je houden aan de grammatica en de woordenschat. Anders wordt het wartaal.

Duidelijke taal

Wat zeg je met aan het avondmaal te gaan? Wat geef je te kennen over je verhouding tot de Here? Wat zeg je ermee over jezelf en over je verhoudingen met de broeders en zusters? Zeg je door aan het avondmaal te gaan bijvoorbeeld: ik heb met niemand ruzie? Of: ik heb niemand onrecht gedaan? Welk signaal vang je op als je met je broeder aan tafel zit, met wie je stevig amok hebt gemaakt? Draai je je hoofd een andere kant op? Waarom? Wat is er mooier dan de man met wie je ruzie gemaakt hebt tegen te komen aan de tafel van Jezus Christus? Want door daar met me te gaan zitten, met me te eten van het brood en te drinken van de beker, maakt hij ook mij duidelijk, dat hij berouw heeft over zijn zonde (ook de eventuele zonde tegen mij in die ruzie), en dat hij vast van plan is alle vijandschap, haat en nijd af te leggen en zich ernstig voorneemt voortaan in liefde en vrede met zijn naaste (ook met mij) te leven. Die taal versta je als je die taal zelf ook spreekt: dat ik hier zit betekent ook dat mijn hart naar je uitgaat. Dan is dat aan de tafel van de Here een ontmoeting die veel belooft voor de omgang tussen die twee, al zal het wijs zijn deze beeldtaal vóór de **avondmaalsviering** alvast met zoveel woorden in te leiden. Een ruzie hoeft niet uitgepraat te zijn voor het avondmaal. Maar wel moeten de broeders en zusters goed weten, wat ze elkaar met hun eigen avondmaalsgang voor het aangezicht van de Here beloven. Het moet duidelijk zijn wat uit de avondmaalsgang van de ander af te lezen is. Iemand die

weg blijft van het avondmaal omdat hij **kritiek** heeft op het leven van een andere avondmaalsganger, of op het gedrag van de kerkeraad, gebruikt daarom ook een heel on-eigenlijk middel. Hij **zegt** door weg te blijven: ik weiger te geloven dat mijn zonden vergeven zijn om het lijden en sterven van Christus, ik zie ervan af te beloven dat ik met hulp van Gods Geest voortaan uit dankbaarheid de Here van **harte** wil dienen en alle vijandschap en haat uit mijn leven ban, en de vrede met mijn naaste na te jagen. Hij **bedoelt**: volgens mij mag broeder zus en zo er niet zomaar vanuit gaan dat zijn zonden hem vergeven zijn, en volgens mij heeft de kerkeraad de Here allesbehalve ge-diend door zus en zo op te treden.

En de anderen zitten aan het avondmaal en zeggen daarmee: we beseffen dat we Gods toom verdienen, maar we willen bouwen op Gods beloften, en we verklaren ons bereid Hem en onze naaste van **harte** lief te hebben in woord en daad. Of ze dat menen, beproef je niet door weg te blijven, maar door in gezamenlijke verbondenheid aan Christus samen de vrede te zoeken voor heel de gemeente. Wie een broeder ter verantwoording roept door weg te blijven, draait de zaak om. Wie de uitnodiging van Christus weigert om een broeder te corrigeren, trekt de zaak uit het gelid. Hij weigert zijn broeder te zoeken waar hij zich laat vinden: in de lichtkring van Christus' liefde en trouw. Zal de Gastheer dat kunnen volgen?

Het is zaak op dit punt wakker te blijven. De heiligheid van het avondmaal vraagt daarom. De heiligheid van de tafel is nooit zelf het argument om weg te blijven. God spreekt met het gebroken lichaam en vergoten bloed van zijn Zoon volstrekt duidelijke taal: Ik neem u in genade aan, Ik red u van uw zonden door het bloed van mijn Zoon en sta klaar u door mijn Geest te helpen Mij en uw naaste lief te hebben. Deze duidelijkheid vraagt om een duidelijk antwoord: een oprecht en werkzaam geloof.

R. ter Beek

De aanhalingen over 'getroost avondmaal vieren' en over de zekerheid van de belofte naast de zekerheid van het geloof zijn van W. van 't Spijker, *Zijn verbond en woorden. Over doop, belijdenis en avondmaal volgens de klassieke formulieren*, Goudriaan: De Groot, 1980¹, 93 en 89. Het citaat over de tegenstelling tussen belijdend lid zijn en toch de 'ge-loofshandeling' van het avondmaal achterwege laten is van J. Kamp-huis, *Om de heiligheid van de gemeente. De kerkelijke tucht, Kampen: Van den Berg, 1982¹, 54.*

VERSCHENEN

Van Merweboek Sliedrecht verscheen een serie opstellen in dankbare herinnering opgedragen aan dr. F. de Graaff, onder de titel **Tastend zien**. Zijn 75e verjaardag was de aanleiding voor het samenstellen van deze bundel, f 42,50.

Ook van Merweboek **Volgend paradijs** van Cock Vroom, is een bundel verhalen waarin de auteur, die voor de ZOA-Vluchtelingen-zorg werkte, de Thaise cultuur schildert, en hij de vluchtelingenkampen aldaar beschrijft, f 9.90.

Dagboek Kabinetsformatie 1918 door H. Colijn, afkomstig van het Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands Protestantisme, bevat aantekeningen over Colijns betrokkenheid bij o.a. de **kabinetsformatie**.

'**Schrijven moeten wij**' C.E. van Koetsveld 1807-1893, is een themanummer van het tijdschrift **Bloknoet** dat geheel gewijd is aan de **19e-eeuwse** predikant en schrijver C.E. v. Koetsveld. Het is in samenwerking met Merweboek uitgegeven. Voor f 17,50 te verkrijgen.

Van Stichting Bijbel en Wetenschap verscheen in de serie van Amersfoortse Studies: **Dinosauriërs**. Het geeft een bijbelse visie op fascinerende schepselen.

Ontbijten met droog brood van A.J. Klei verscheen bij Ten Have. A.J. Klei heeft in dit boekje citaten verzameld van schrijvers als J.J. v. Oosterzee en A. **Mankes-Zernike**. A.J. Klei was redacteur bij **Trouw**, f 24,50.

De gebarsten klok is een spannend verhaal, dat zich afspeelt in de 14e eeuw. Belle, de hoofdpersoon, raakt o.a. betrokken bij het smokkelen van een meisje dat moet vluchten. Het is geschreven door Jan Monsuur en uitgegeven door De Groot-Goudriaan, Kampen.

W.L. de Graaff

WOORD EN WERELD

Bent u al abonnee
van het maandblad Nader Bekeken?

- * Aktueel
- * Opiniëvormend
- * Koersbepalend
- * Samenbindend

Bel 05900 - 13636

DE PLAATS VAN DE *SEXUELE* OPVOEDING AAN *HET JONGE KIND* I

*W*e leven in een tijd waarbij we in de opvoeding over van alles en nog wat doorpraten. We bespreken veel met onze kinderen. Dat past nu eenmaal bij deze tijd. Alles moet beargumenteerd worden. Waarom doen pappa en mamma zo. En waarom mag jij dit niet en dat wel. We leven in een echte praatwereld.

Dat is een goede zaak. Al moet je soms ook wel eens dingen af kunnen doen met: 'Dat doe je, omdat ik het wil!' Niet alle onderwerpen zijn even makkelijk te bespreken met de **kinderen**. Ik denk daarbij vooral aan de dingen op het terrein van de sexualiteit. In onze tijd lijken alle taboes op dit gebied opzij gezet. Toch kost het veel ouders nog moeite om hierover open met hun kinderen te spreken. Hoe komt dat toch? Wat levert de schroom op om hier als vanzelfsprekend met de **kinderen** over door te praten. In twee artikelen wil ik naast wat algemene zaken over de sexuele opvoeding van de **kinderen**, me vooral richten op de sexuele opvoeding van het jonge **kind** (tot 12 jaar). In een daarop volgend artikel zal het dan vooral gaan over de oudere jeugd (12 jaar en ouder) en de sexuele opvoeding.

Oorzaken

Hoe zou het toch komen dat we zo veel moeite hebben om hierover met onze kinderen open te spreken. Ik heb getracht wat oorzaken op een rijtje te zetten:

- Veel ouderen zijn zelf door hun ouders maar matig voorgelicht. In hun jeugd was het spreken over deze onderwerpen nauwelijks aan de orde. Doordat je zelf niet of nauwelijks voorgelicht bent, weet je als ouder dan niet hoe je het zelf moet aanpakken om daar met je kinderen over te praten. Maar als jij het daardoor er ook maar bij laten zitten, staan jouw kinderen er later net zo voor als jij.
- Sexualiteit raakt het meest intieme van je omgang met een ander. Je beleeft het voor een deel in het verborgen. En zo hoort het ook. In Leviticus 18 lezen we een aantal regels over het bedekken van schaamte. Dat staat haaks op de schaamteloze tentoonstelling van de lichamelijkeheid in reclames en **TV-uitzendingen** in onze tijd. Wat intiem is, moet ook intiem blijven. De sexualiteit hoort voor een groot deel in de in-

timiteit van het huwelijk thuis. Daar is niets mis mee. Als je over de sexualiteit praat met je kinderen, heb je het over zeer intieme zaken. Dat maakt het tegelijkertijd ook zo spannend om er zo maar met je **kind** over te beginnen.

- Een derde probleem in de sexuele opvoeding van onze kinderen is waarschijnlijk gelegen in het feit, dat we dit onderdeel van de opvoeding te veel isoleren van de rest van de opvoeding. We zoeken naar een bijzonder moment om hier eens met de ons kind over door te praten. Er hangt dan een te bijzondere sfeer omheen.
- Een vierde moeilijkheid ligt besloten in het feit dat de sexualiteit ons gevoel raakt. We moeten praten over ons gevoel. En we hebben er best moeite mee daar open over te praten. Dat ligt ons niet zo. Hoe uit je naar je kinderen toe wat je voelt bij bepaalde gebeurtenissen. We leven nog steeds in een cultuur waar bijvoorbeeld huilen een teken van zwakte heet. Daarom heet het bijvoorbeeld dat een man niet 'mag' huilen. Vertellen wat je het diepste raakt vinden we in onze cultuur redelijk moeilijk.
- Tenslotte zou onze eigen visie op sexualiteit wel eens een belemmering kunnen zijn. Hoe kijken wij zelf eigenlijk tegen de sexualiteit aan?

Als we daar **zelf** een verkeerd beeld van hebben, bijvoorbeeld 'Dat is iets laags, iets zondigs' of zo, dan belemmert dat een positief spreken erover.

In het vervolg van dit artikel wordt nader op deze punten ingegaan.

Hoe zien wij onze kinderen?

Van groot belang bij de hele opvoeding is hoe we tegen onze kinderen aankijken. Daarom wil ik hier eerst aandacht voor vragen in het belang van het vervolg van dit artikel.

Probeer u zich eens een paar minuten te verdiepen in deze vraag: Hoe denk ik over mijn kind. Even ogen dicht en overdenken... En eerlijk zijn!

Zie ik mijn kind als een geschenk van God? Of is het alleen maar mijn trots, waar niemand iets over mag opmerken. Of is mijn kind vooral een lastpak? Geeft het steeds maar problemen. Moet ik er ontzettend veel energie in steken? Of is mijn kind mijn gelijke, met wie ik alles op gelijke voet bespreek.

Ik denk dat we in de eerste plaats er op uit moeten zijn

onze kinderen te zien als kinderen van God. En wat betekent dat nu concreet voor de opvoeding van elke dag? Dat betekent in elk geval van onze kant verwondering. Want is het geen groot wonder, dat onze kinderen, kinderen van Hem mogen zijn? Hij heeft ze geaccepteerd ze zoals ze zijn. Ik kan dat nog sterker zeggen: Hij heeft ze zelf gewild, zoals ze er zijn!

Want Hij was er toch bij toen de zaadcel van de man de eicel van de moeder binnendrong om nieuw leven te beginnen. Hij leidde juist die zaadcel, temidden van die miljoenen anderen, naar de eicel. Daardoor ontstond uw kind met die specifieke eigenschappen die geen ander kind ter wereld heeft. Als je daar over nadent wordt je er stil van. Die machtige God, de Vader van ons kind!

Maar nu even verder denken: U bent zelf ook op die manier ontstaan, en uw echtgenoot, en uw ouders enzovoorts. Als je er goed over nadent duizelt u ervan. Je ziet dat de Here God de weg zo heeft geleid naar ons en onze kinderen. Hij heeft gewild dat u er zou zijn en uw kind, om voor Hem te leven en eeuwig bij Hem te zijn.

Laten we proberen zo vooral onze kinderen te zien: in verwondering. Met een dankbare blik naar boven.

Dat geeft een stuk ontspanning ook als kinderen moeite geven bij de opvoeding. Toch in verwondering blijven zeggen: Zijn kind, een godsgeschenk! Als je het zo ziet is het veel makkelijker je moeiten in de opvoeding bij Hem neerleggen. Bij Wie kun je dan beter terecht?

Het is onze opdracht die geschenken van de Here nu ook voor Hem op te voeden. Daar zou je uit je zelf nooit toe in staat zijn. Maar gelukkig, de God die zijn verbond met de kinderen en met ons maakte, laat ons hierbij niet aan ons lot over. Hij wil er alles aan doen dat die kinderen opgroeien voor Hem. Daarom beloofde Hij ook hulp aan de ouders: De Heilige Geest.

En die Geest kan zijn werk doen als de opvoeders het Woord toelaten in hun leven. Dat Woord moet kunnen doorstromen in de gezinnen. Dan kan de Geest doorwerken in de harten van de kinderen. Dat betekent ernst maken met het Bijbellezende in de gezinnen. Er geen 'afraffegewoonte' van maken, maar samen in alle ernst buigen voor dat Woord bij het lezen aan tafel. Probeer te verwoorden als Bijbellezende, wat er gelezen wordt. Wat het betekent in het algemeen, en als het kan ook wat het betekent voor jezelf! Dat kost (voorbereidings)tijd, maar die tijd is de investering zeker waard.

Laten we er ook op letten dat we zelf met een positieve instelling naar de kerk gaan. Want, liturgische veranderingen of niet, het is en blijft toch de plaats waar we de Heer van ons leven ontmoeten. Waar Hij ons wil voeden met zijn Geest. De plaats waar Het Leven te krijgen is! Hij wil dat we er komen, is dat al niet voldoende reden om er dan blij heen te gaan?

Onze kinderen doen veel dingen verkeerd. We vinden dat we nogal eens op ze moeten mopperen. Maar zijn wij zelf zoveel beter dan zij? Doen wij niets meer verkeerd? Laten we nooit vergeten dat de ene zondaar de andere zondaar opvoedt!

Zowel de opvoeder als het kind leven alleen maar dankzij Gods genade. Dan past boosheid bij ongehoorzaamheid wel, want je wilt je kind toch op de rechte weg houden. Maar die boosheid moet een boosheid zijn die 'boven de zaak' staat. We moeten bij die boosheid niet vergeten, dat we zelf ook nog zoveel fout doen. En alleen maar verder kunnen omdat God ons niet straft naar onze zonden.

Probeer de kinderen vooral positief te benaderen. We wijzen kinderen wel heel veel terecht als er iets verkeerd gaat. Maar hoe vaak plaatsen we een positieve opmerking in de richting van de kinderen, als ze iets goed doen?

Een positief opvoedingsklimaat thuis is van zeer wezenlijk belang voor de seksuele opvoeding. Een goede, open geloofsrelatie tussen u en uw kind zal de hele opvoeding positief beïnvloeden. Vandaar dat daar uitgebreid bij stilgestaan is.

Niet apart zetten

De seksuele opvoeding kan beter niet losgekoppeld worden van de gewone opvoeding. Het heeft een plaats in de totale opvoeding van uw kind. Net zoals u uw kind de omgang met de Here voorhoudt, of uw kind leert met andere mensen omgaan. Zo moet het kind ook leren om met zichzelf om te gaan. Want dat is een belangrijk deel van de seksuele opvoeding: leren omgaan met jezelf. Met je lichaam, met je hele zijn. Zo moet de seksuele opvoeding een plaats hebben in de totale opvoeding. Het kan beter niet zo gaan van: 'Zo Jan ga daar maar eens even zitten, pappa heeft iets belangrijks met je te bespreken.' Dan krijgt de seksualiteit zo'n bijzondere plaats.

Als u het gewend bent om met uw kind over allerlei opvoedkundige zaken door te praten, dan zal uw kind er niet van opkijken dat ook de seksualiteit daar een plaats in krijgt. Seksualiteit zit bovendien vast aan zoveel andere opvoedkundige aspecten. Het heeft te maken met je geloof, het heeft te maken met je omgang met anderen. Als we die onderwerpen serieus met de kinderen over doorpraten, dan komt de seksualiteit daar als vanzelf bij ter sprake.

Vervolg

De volgende week gaat het over onze houding ten opzichte van de seksualiteiten wie vertelt wat.

Jetze J.D. Baas

Te koop gevraagd

Theologische boeken

'De Steur'

Ze hands boekh and l m antiquariat gespecialiseerd in theologie en theologie
011 - t u l 13 8261, M Kampen tel 05201 6276

Openingstijden: ma. t/m za. 10.00 tot 12.30 uur
13.30 tot 17.00 uur. Dinsdags gesloten.

HET EVANGELIE ALS VOORGESCHIEDENIS

Met deze ondertitel typeert prof. dr. J. van Bruggen zijn commentaar op het evangelie van Lucas. Dit commentaar verscheen in de derde serie van *Commentaar op het Nieuwe Testament* onder zijn redactie.

Waarom hij deze ondertitel heeft gekozen, wordt duidelijk uit het perspectief waaruit Lucas heeft geschreven. Meer dan een derde van zijn evangelie is namelijk gewijd aan Jezus' reis van Galilea naar Jeruzalem. Dit zijn de 'dagen van de opneming', die het perspectief van dit boek bepalen (31). De schrijver en de lezers van dit evangelie leven namelijk in de periode na Christus' hemelvaart. **Zij** leven in de christelijke gemeente van gelovigen. De levensgeschiedenis van Christus ligt *achter* hen en daarom is wat Lucas verhaalt aan Theofilus (1 : 1), de *voorgeschiedenis* van hun eigen tijd. Maar deze is beslissend en funderend voor het vervolg, dat ons in het boek *Handelingen* door dezelfde Lucas wordt verteld. Daarin staat immers in het eerste vers: 'Mijn eerste boek heb ik gemaakt, Theofilus, over al wat Jezus begonnen is te doen en te leren, tot de dag dat Hij werd opgenomen...'

Historieschrijver

Volgens Van Bruggen is Lucas systematischer en vollediger dan de andere evangelienschrijvers. Hij geeft immers veel aandacht aan de periode van Christus' geboorte, zijn jeugdfase en zijn laatste reis naar Jeruzalem. Daar de promovendus van Van Bruggen, dr. A. Baum, in zijn proefschrift van deze reis naar Jeruzalem speciale studie heeft gemaakt, was er een mooie coöperatie mogelijk tussen promotor en promovendus. Met dankbaarheid wordt zijn naam dan ook genoemd in het 'Woord vooraf'.

Baum heeft tegenover de gangbare schrijfkritiek in zijn proefschrift aangetoond, hoezeer Lucas als **historieschrijver** serieus genomen dient te worden. Geheel in deze lijn legt Van Bruggen dan ook nadruk op deze opzet van dit derde evangelie. Daarbij rekent hij af met 'de **bijbelwetenschap** van de 20ste eeuw': 'Het lijkt erop dat het niet Lucas was die het evangelie overschilderde, maar dat het moderne theologen zijn die dit doen met het portret van Lucas' (Algemene Inleiding). De schrijver wil met deze commentaar bevorderen dat het oorspronkelijk portret van Lucas tot zijn recht blijft komen en dat zijn naam in ere blijft.

Daarin is hij naar ons oordeel uitnemend geslaagd, en hijzelf blijkt in zijn uitleg ook meer dan eens 'oorspronkelijk' te zijn.

De 'opneming'

Uiteraard krijgt het motief van de 'opneming' grote aan-

dacht. Daarmee wordt de periode van Christus' gevangenneming, sterven en opstanding, getypeerd als de periode die heenleidt naar de hemelvaart. De terugkeer in de hemelse glorie, waar reeds Mozes en Elia zijn, domineert alle nu aanbreekende dagen. De weg naar het kruis staat in het teken van de komende opneming in de hemel!

Op treffende wijze zien we deze gedachte parallel lopen met wat de apostel Johannes over Christus' verhoging aan het kruis opmerkt. Meer dan een exegeet heeft erop gewezen dat de dood, die Jezus in Joh. 12 : 33 aanduidt als 'van de aarde verhoogd' worden, in één ruk zijn verhoging aan het kruis **en** zijn hemelvaart aangeeft.

Als Mozes en Elia op de berg der verheerlijking met Jezus spreken over zijn 'uitgang, die Hij te Jeruzalem zou volbrengen', staat daar het woord 'exodos' (Lucas 9 : 31). Even terzijde: zou het in dit verband niet van betekenis zijn geweest, eraan te herinneren dat de aanduiding van het Oude Testament als 'De wet en de profeten', slaat op Mozes, de man van de wet (Thora) en Elia (de grote **profeet**)? Dus: heel het Oude Testament roept om het lijden en sterven van de Christus!

Van Bruggen maakt op overtuigende wijze duidelijk, dat deze uitgang te Jeruzalem *via* lijden, sterven en opstanding ook de uittocht uit Jeruzalem aanduidt. 'Niet in de richting van een aardse bestemming, maar in de richting van een hemelse (opstanding)' (202). Daarom schrijft Lucas ook dat de dagen van zijn opneming **vervuld** werden. De uittocht die gaat plaatsvinden in Jeruzalem, betekent een opneming in de hemel!

Christologisch

Zoals vaker, verrast de auteur ons in deze commentaar door zijn originele uitleg van bekende schriftgedeelten, waarbij hij sterke nadruk legt op de christologische betekenis.

Zo plaatst Van Bruggen het bekende verhaal over Marta en Maria ook in het perspectief van de **opneming**. Eerst corrigeert hij de karikatuur die van de 'dienende Maria' tegenover de 'luisterende Maria' is gemaakt. Beiden beginnen namelijk met aandachtig te luisteren (228). Maar in de vraag staat niet centraal wat deze beide vrouwen nodig hebben, maar de reizende Meester met zijn gevolg. Jezus keurt het dienen niet af – er kwam wat kijken om Hem met zijn discipelen te verzorgen! – maar Hij zegt dat dit een voorbijgaande zaak is. Blijkbaar heeft Marta iets anders verwacht. De reis naar Jeruzalem lijkt een troonsbestijging. Zal straks de hofhouding van de Koning nog niet veel meer dienst vragen? Maar juist zijn 'opneming' brengt Hem weldra buiten het bereik van helpende han-

den. Terecht lezen we dan dat dit verhaal uit Lucas 10 niet bedoeld is om ons over Marta en Maria te informeren, maar dat Christus centraal staat, die van tevoren al de periode van de *gelovende en luisterende kerk* heeft aangeduid (229). Dat is iets anders dan een algemene 'toepassing' over de rangorde van luisteren en dienen. Steeds weer valt ons in deze commentaar op, dat Van Bruggen een al te moraliserende toepassing verwerpt, en nadruk legt op het eigene van elk schriftgedeelte waarin Jezus' werk centraal staat.

Het 'verloren schaap'

Wanneer in Lucas 15 de gelijkenis over het 'verloren schaap' door Jezus verteld wordt, legt Van Bruggen in zijn uitleg accenten die vaak vergeten worden. De 99 andere schapen bleven echt niet zonder bewaking achter. Maar het gaat om het 'ronde getal'. 'Wanneer uit zo'n collectie één wegvalt, is het geheel beschadigd.' Het gaat om de vreugde van het herstel van het geheel. Hoe blij kan iemand zijn, wanneer na lang zoeken, het ontbrekende lepelkje uit de set van twaalf weer gevonden wordt (291). Jezus zoekt het *hele* volk. Daarmee wordt geen tegenstelling gemaakt tussen het ene 'verloren schaap' en de 99 andere. Bij het evangelisatiewerk wordt wel eens de suggestie gewekt, dat het zoeken van het verlorene geplaatst wordt tegenover degenen die geen berouw nodig hebben. Dus: een gearriveerde kerk, die het verlorene niet zou willen zoeken. Heel nuchter schrijft Van Bruggen echter: Over de 99 die geen bekering nodig hebben, is er ook vreugde in de hemel, maar de blijdschap richt zich het meest op wat vermist was en weer wordt ingelijfd. Maar het gaat dan wel om het hele *volk*! Het schaap moet naar de *kudde* terug. Geheel daarmee in overeenstemming zegt onze kerkorde, dat de evangelisatie erop gericht moet zijn dat zij, die God niet kennen of van Hem en zijn dienst vervreemd zijn, zich door belijdenis van het geloof naar de gereformeerde leer bij de *gemeente van Christus* moeten voegen (art. 26).

Niet stereotiep

Het is onmogelijk van dit lijvige boek van 469 bladzijden een volledige bespreking te geven. De auteur prikkelt de lezer telkens weer door zijn ongedachte en bepaald niet stereotiep uitleg. Dat brengt ook wel tot tegenwerpingen.

Bijvoorbeeld, wanneer in de gelijkenis van de 'barmhartige Samaritaan' Jezus zelf daarmee wordt geïdentificeerd (225). Of wanneer bij de gelijkenis over 'de verloren zoon', de vadergestalte op Jezus zelf wordt toegepast. Zo zouden nog wel meer voorbeelden genoemd kunnen worden.

Maar het verfrissende van dit boek is dat de lezer steeds weer tot nadenken wordt gestemd en dat er veel stof van gangbare exegeses wordt weggeblazen. Ook treft ons de vaak warme wijze, waarop toepassingen worden gemaakt en tegelijk de actualiteit van deze toepassingen. Het is ook voor de niet-theoloog een zeer toegankelijk boek.

Het vermiste kind

Soms vraag ik me af, waarom het christologisch karakter van de uitleg opeens doorbroken wordt. Laat ik één voorbeeld mogen noemen.

Boven de uitleg van Lucas 2 : 40-52 staat als opschrift: 'Het raadsel van het vermiste kind' (99). Het gaat over de gang van de twaalfjarige Jezus naar de tempel. Zou dit niet eerder getypeerd moeten worden als: de Zoon komt in het Huis van zijn Vader?

Van Bruggen stelt dat Jezus hier niet voor het eerst in de tempel komt, en dat zijn komst niets te maken heeft met zijn leeftijd van 'Bar-mitswa', zoon van de wet. Nu heeft A. Nebe in zijn boek *Die Kindheitsgeschichte unseres Herrn Jesu Christi* zeer breed over deze geschiedenis geschreven. Hij betoogt, dat Jezus zijn dertiende jaar was ingegaan en volgens de Joodse wet de plichten van de Joodse man moest vervullen. Volgens hem kwam Jezus voor het eerst naar de tempel, want het ongerieflijke van lange en onzekere dagreizen werd in die tijd aan kleine kinderen bespaard. Lucas legt er dan ook de nadruk op dat Jezus in wijsheid, dat is in kennis van de Schrift, was toegenomen.

Zelf acht ik dit een zo indrukwekkend verhaal, dat ik hierin de bewustwording zie van Jezus' menselijke geest, dat Hij die van de Vader is uitgegaan tot de Vader komt in de tempel, waar alles van Hem spreekt. Het was Paasfeest en Hij heeft de paaslammeren gezien en Hij werd zich bewust, dat Hij het Lam Gods is dat de zonden van de wereld moet wegnemen. Hij, de zondeloze, kende immers de Schriften als geen ander! En zo kwam Hij als mens tot de ontdekking van zijn leven: God is mijn Vader, mijn eigen en enige Vader. Dat zegt Hij dan ook tot zijn ouders. Wist u dan niet dat ik bezig moet zijn met de dingen van mijn Vader? Dat stelt Hij tegenover Maria's verwijt: Uw vader en ik zoeken je met verdriet. Maar zijn ouders begrepen Hem niet. Ze waren zo gewend geraakt aan hun aardse ouderschap, dat zij wat hier in de tempel gebeurde niet konden verbinden met zijn unieke en goddelijke ontvanging en geboorte.

Volgens mij ontwaakte hier bij Jezus zijn Messiaans bewustzijn en kreeg Hij oog voor zijn vreselijke, maar ook unieke taak, voor God en mensen: te sterven als het Lam Gods. Hij kwam tot zijn tempel en heel die tempel riep om zijn bloed.

Ik werk dit nu niet verder uit, maar constateer dat Van Bruggen Nede wel in zijn literatuurlijst vermeldt, maar niet op diens uitvoerige argumentatie ingaat. Juist omdat Van Bruggen zo christologisch gericht is in zijn exegese, stelt me het opschrift 'Het vermiste kind' en de uitleg daarvan wat teleur.

Nadelen en waardering

Al eerder heb ik geschreven, bij de bespreking van de commentaar op Matteüs, dat de uitleg per pericoop ook zijn nadelen heeft.

Dat blijkt opnieuw bij het raadplegen van deze commentaar.

Ik geef weer één voorbeeld. In Lucas 12 : 33 roept Jezus op: 'Verkoopt uw bezittingen en bewijst er barmhartigheid mee'. Daaraan wordt voor de uitleg slechts een halve pagina gewijd (256). Maar aan deze oproep kleven heel wat vragen. Moet iemand alles wat hij bezit te gelde maken en dat allemaal weggeven? Maar dan wordt hijzelf toch straatarm? En zo wordt de armoede toch vermeerderd in plaats van verminderd? Dat zijn m.i. reële vragen die niet ontlopen kunnen worden. Daarbij komt onder meer de vraag aan de orde, wat onder 'bezittingen' valt te verstaan.

Karl Bornhäuser heeft hieraan een uitvoerige studie gewijd: *Der Christ und seine Habe nach dem Neuen Testament*, Gütersloh 1936. Hij komt tot de conclusie, dat met het woord 'bezittingen' niet iemands *hele* bezit bedoeld is, maar dat wat hij 'over' heeft, zijn extra kapitaal, iets wat hij niet voor zijn dagelijks onderhoud nodig heeft.

Ik noem dit slechts als voorbeeld, om duidelijk te maken dat lang niet alle vragen beantwoord worden, die bepaalde teksten kunnen oproepen. Ik besef dat dit ook voor niemand mogelijk is. Maar er zijn toch wel gedeelten in dit boek die iemand, die met bepaalde vragen naar de tekst toekomt, geen duidelijk antwoord geven. Dat hoeft ook niet en dat kan ook niet altijd. Maar ik wil het toch wel signaleren. Niet om mijn waardering voor deze commentaar te verkleinen, maar wel om ons allemaal eraan te herinneren, dat niemand bij de uitleg van Gods Woord het laatste woord kan spreken.

Tegelijk acht ik deze commentaar op Lucas een grote aanwinst, juist omdat zo duidelijk stelling wordt genomen tegenover de heersende schrijfkritiek en ook, omdat zoveel verrassende vergezichten worden geopend.

W.G. de Vries

N.a.v. J. van Bruggen, *Lucas, Het evangelie als voorgeschiedenis*, Uitg. Kok, Kampen.

WOORD EN WERELD

Binnenkort verschijnt:

Confessie of champagne

over confessionele politiek, door drs. B.P. Hagens

Een cahier geschreven vanuit de zorg dat een groter wordende afstand tussen kerk en politieke partij op termijn schadelijk is voor de politieke boodschap.

Bent u nog geen abonnee? Bestel dan spoedig!

Scholma Druk, telefoon 05900-13636

PERSCHOUW

'Was er maar geen kerk'

Op indringende wijze gaat prof. dr. W. van 't Spijker, in *De Wekker* van 4 maart j.l., in op wat wel het 'kerkelijk vraagstuk' wordt genoemd.

Aan het eind van zijn bijdrage in de rubriek 'Marginaal?' schrijft hij: 'Soms denken we: was er maar geen kerk, dan zouden we het makkelijker hebben'. Hij typeert de huidige kerkelijke situatie in Nederland aldus: 'Zie, op de bodem van alle vragen ligt der kerken zondeschuld inzake de belijdenis naar het Woord omtrent zichzelf'.

Al blijft hierbij de vraag in het midden of kerken, die op voor God verantwoorde wijze kerkelijke eenheid zoeken in dezelfde mate schuldig staan, toch ben ik van overtuiging dat de hoogleraar hier de wonde plek van de zogenaamde 'gereformeerde gezindte' blootlegt.

Daarom haal ik speciaal naar voren, wat hij in zijn artikel hierover schrijft: 'We kennen een groot aantal medegelovigen, die op het punt van geloofservaring vrijwel dezelfde eisen stellen en verwachtingen koesteren. We spreken met hen en we schamen ons er niet voor. Maar wijselijk zwijgen we over de kerk waar we na de zegenrijke ontmoetingen met hen, weer heengaan. Oecumene zonder kerk'.

Van 't Spijker noemt dit een vreemde oecumeniteit. 'Zonder werkelijke voedingsbodem, zonder lichaam'.

Wie mijn hoofdartikelen van de vorige drie weken over 'Kerk en Confessie' heeft gelezen, zal verstaan dat ik deze kerkelijke analyse van de Apeldoornse hoogleraar geheel onderschrijf.

Vandaag klinken er, ook in eigen kring, geluiden op als: het betere is de vijand van het goede. Men bedoelt daarmee: het betere is uiteraard kerkelijke eenheid. Maar als deze niet te bereiken valt, laten we dan in elk geval 'het goede' zoeken door op allerlei terreinen als christenen samen te werken.

Maar wat schrijft Van 't Spijker?

'De hele gedachte van kerkelijke roeping laten we in onze aktentas, totdat we weer naar huis gaan en zeggen dat er religieus, politiek, maatschappelijk gezien nog zoveel mogelijk is. Maar praat niet over de kerk. Dan is het uit met alle idealen.'

Ik was van plan in deze 'Persschouw' nog enkele fragmenten uit andere bladen door te geven. Maar ik doe het niet. Ik acht dit artikel van prof. Van 't Spijker zo belangrijk, dat het gelezen en herlezen moet worden. Daarom wil ik daarmee eindigen.

Oecumene zonder kerk

We zouden een hele stap verder zijn, wanneer we in de ontmoeting met medechristenen de kerk geen rol behoefde te spelen. We zouden van een boel problemen af zijn. We ontmoeten gelijkgestemden op het gebied van de politiek. We maken een lijstcombinatie waardoor we zeker zijn dat er meer stemmen zijn te halen. Dat is een soort van politieke oecumene, waarbij

de kerk wordt uitgeschakeld. Want dat probleem is te lastig. We kennen een groot aantal medegelovigen, die op het punt van geloofservaring vrijwel dezelfde eisen stellen en verwachtingen koesteren. We spreken met hen en we schamen ons er niet voor. Maar wijselijk zwijgen we over de kerk waar we na de zegenrijke ontmoetingen met hen, weer heengaan. Oecumene zonder kerk. We voelen dat we in deze verdwaasde tijd als christenen een roeping naar buiten hebben en we maken gebruik van de mogelijkheden die de rijkssubsidie biedt om gezamenlijk in de ether ons woordje te doen. We doen het, wanneer we op de media-stoel zitten met élan en met verve. We menen ook wel een beetje winst te boeken. Maar evangelisch, gereformeerd, een beetje charismatisch, het doet er allemaal niets toe. Want we spreken niet over de kerk. Dan redden we het. Maar het is een vreemde oecumeneit. Zonder kerk. Zonder werkelijke voedingsbodem, zonder lichaam. De gehele gedachte van kerkelijke roeping laten we in onze aktentas, totdat we weer naar huis gaan en zeggen dat er religieus, politiek, maatschappelijk gezien, nog zoveel mogelijk is. Maar praat niet over de kerk. Dan is het uit met alle idealen.

Kerk zonder toekomst

Eigenlijk laten we de kerk terzijde, omdat we met de belijdenis omtrent de kerk geen raad weten. We willen in 1994 tot geen prijs Kuyperiaan zijn, nog minder dan in 1944, of in 1905. Maar wat de kerk betreft slikken we alle sluimerende toestanden, alle vooronderstellingen, alle onmiddellijkheden. Sluimerend is de idee van de kerk als organisme. Ze nivelleert en ze degradeert de eigenlijke kerk. Maar we weten er geen raad mee.

Veronderstellenderwijs aanvaarden we de idee van de pluriformiteit van de kerk. We praten er nooit over, want we weten dat ze theologisch voor geen centimeter deugt. Maar we gaan er stilzwijgend van uit. De grootste Kuyperiaanse ketterij op de kerk toegepast is, dat de Geest wel zonder middelen werkt. Hij zorgt ervoor dat we ons achter de oproep tot een reveil verschuilen, want dat is het werk van de Geest. En zij maakt ook, deze ketterij, dat een bevel Gods in deze dingen stelselmatig ontkend wordt. Op het punt van de kerk zijn stilzwijgend een aantal onconfessionele gedachten toegestaan, zo lijkt het. Soms denken we: was er maar geen kerk, dan zouden we het wat makkelijker hebben. Zie, op de bodem van alle vragen ligt der kerken zonde-schuld inzake de belijdenis naar het Woord omtrent zichzelf.

W.G. de Vries

STICHTING AFBOW

De stichting Afbouw te Kampen stelt zich ten doel de beoefening van de gereformeerde theologie te bevorderen door met name te helpen bij de financiering van proefschriften ten dienste van promoties aan de Universiteit te Kampen.

Voor haar inkomsten is de stichting geheel aangewezen op giften van meelevende kerkleden.

Inlichtingen worden graag gegeven door ha' bestuur:

C. Trimp (05202 14869).

H. Kamphuis (05202-26248) en

J.G. de Kimpe (05202-16384).

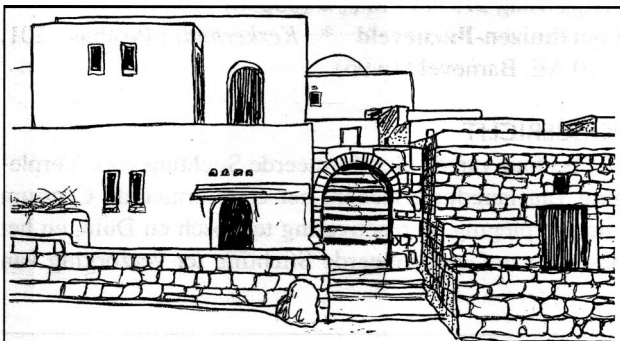
Giften, die fiscaal aftrekbaar zijn, worden graag ingewacht via bankrekeningno. 53.18 36.934.

ten name van Stichting Afbouw

p/a Hoefblad n

8265 GM Kampen.

Postrekening van de Credit Lyonnais Bank te Kampen: 806552.

Duizend jaren in één dag

Rondwandelen door de wereld van 2000 jaar geleden! In het Bibbels Openluchtmuseum maakt u kennis met de bibbelse landen en culturen.

Bibbels Openluchtmuseum, Profetenlaan 2
6564 BL Nijmegen, Tel. 080-229829.

Geopend van 20 maart t/m 2 november.

Dagelijks van 9.00-17.30 uur.

Bibbels Openluchtmuseum

Beroepen te Gees: C.C. Ouwejan, kandidaat te Hoogveen; te Veendam: Joh.A. Schelling, kandidaat te Kampen.

Aangenomen naar Zwartsluis: G. Timmermans kandidaat te Kampen, die bedankte voor Garrelsweer i.c.m. Ten Post, Lutten en Zevenbergen.

Toegelaten tot de dienst des Woords door de classis Appingedam: K.A. van der Meer, kandidaat te Groningen, beroepen door de kerk te Harkstede i.c.m. Overschild.

Bedankt voor Nijkerk: A.P. Feijen te Heemse; voor Ommen: H. Hidding te Bunschoten-West.

INTREDE

Ds. J.H. Tempelman te Bergentheim deed zondag 20 maart jl. intrede te Mildam en Nijega-Opeinde. Bevestiger was prof. dr. J. Douma te Kampen. Nieuw adres: Reinder de Vriessingel 30, 9218 RP Opeinde.

ADRESWIJZIGINGEN E.D.

Nieuwleusen * *Scriba*: K.H. Kremer, Prins Clauslaan 3, 7711 KD, ☎ (05296) 3667; *Preekvoorziening*: Mevr. H.T. Koiter-Laan, Plevierplein 4, 7711 LC, ☎ (05296) 4488; *Evang. comm.*: Mevr. W.A.M. Dunnink-Rook, Plaggenslag 21, 7711 MT, ☎ (05296) 1780 (p.88).

Voorthuizen-Barneveld * *Kerkeraad*: Postbus 201, 3770 AE, Barneveld (p.96).

PERSBERICHT

Het bestuur van de Gereformeerde Stichting voor Verpleging van langdurig zieken, het Gereformeerde Centrum voor verpleging en reactivering te Bosch en Duin, en het bestuur van Gereformeerde Stichting ter verzorging van

bejaarden Arendshorst te Assen, hebben overeenstemming bereikt over een bestuurlijke en juridische samenwerking. De personeelsraad en de bewonerscommissie van Arendshorst werden tot 18 maart in de gelegenheid gesteld advies uit te brengen en er mee in te stemmen.

REAGEER
EN
RESERVEER
SNEL!!!

Bungalows

als hotels

Verwen-Arrangement

Comfortabele bungalows in het prachtige Twentse landschap

- * inclusief ontbijt
- * inclusief lunch
- * inclusief diner

maandag t/m vrijdag
buiten schoolvakanties

6 pers. f 197,50,- p.p. 4 pers. f 235,- p.p.

2 pers. f 295,- p.p.

voor reservering: **Weelink's Recreatie Ommen**,
De Schammelte 16, 7731 BM OMMEN,
Tel. 05291-51885. Fax 05291-53006

STICHTING REFORMATORISCHE HOGESCHOOL TE ZWOLLE

**RUIME MOGELIJKHEDEN VOOR BIJBELGETROUWETHEOLOGISCHE
VORMING** -studie in deeltijd voor jong en oud -

- * algemeen vormend jaar
- * erkend tweede graadsopleiding theologie
- * erkend eerste graadsopleiding theologie
- * mogelijkheden voor doorstroming naar universitaire studie

Interesse?

Kom zaterdag 9 april naar de Open Dag. Plaats: Prins Johan Frisoschool aan de Jan Buschstraat 6 te Zwolle. Aanvang: 10.00 uur.
En bel voor informatieboekje (dhr. B. Houvast, 038-541076).